

พระราชกิจส่วนพระองค์ (บางประการ)
ของรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๖

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผู้เขียน: จุลลดา ภักดีภูมิินทร์

ชื่อบทความ: พระราชกิจส่วนพระองค์ (บางประการ) ของรัชกาลที่ ๔ และ
รัชกาลที่ ๖

ที่มา: เลาะวัง เล่ม ๔ : กรุงเทพฯ : โชคชัยเทเวศร์, ๒๕๓๖. หน้า ๑๕๕ - ๒๐๕

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระราชกิจส่วนพระองค์ (บางประการ)
ของรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๖

พระราชกิจประจำวันที่น่ารู้
ซึ่งเฉพาะมหาดเล็กใกล้ชิดเท่านั้นจึงจะจำมาเล่าได้
ว่ากันว่าพระราชกิจประจำวันของรัชกาลที่ ๔ และ ๖ นั้น
ละม้ายคล้ายกัน
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ นั้น
ท่านเป็นประชาธิปไตย
ทั้ง ๆ ที่ท่านเป็นพระเจ้าแผ่นดินในระบบสมบูรณาสิทธิราชย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังเรื่องที่ จหมื่นมานิตยน์เรศร์ ท่านเล่าถึงเรื่อง พระยาวิწყนัยสุนทร (วิม พลกุล) ซึ่งใช้นามปากกาว่า “ทุ่นดำ” เขียนบทความในหนังสือพิมพ์เดลิเมล์คัดค้านเรื่องซื้อเรือรบหลวงพระร่วง และค้านการปกครอง จนกระทั่ง “ขัดคอ” ในหลวงอีกหลายต่อหลายเรื่อง ได้ตอบกลับในหลวง ซึ่งทรงพระราชนิพนธ์บทความลงในหนังสือ “ดุสิตสมิต”

พวกข้าราชการบริหารพากันคิดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะกริ้วพระยาวิწყนัยสุนทร แต่แล้วพระยาวิწყนัยสุนทรก็ได้รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้า และพานทองเป็นเกียรติยศ พร้อมกับรับสั่งกับพระยาวิწყนัยสุนทรว่า

“นี่แสดงว่าข้ามิได้ผูกโกรธหรือพยาบาทเจ้า ในการที่เจ้าเขียนหนังสือเล่นงานข้า แต่ข้าถือว่าเจ้าได้ช่วยข้าแสดงความคิดเห็นในการปกครองบ้านเมือง เพื่อให้ได้ดำเนินไปด้วยดี ข้าขอขอบใจ”

จหมื่นมานิตยน์เรศร์ ท่านเล่าว่าท่านได้กราบบังคมทูลถามว่าเคยกริ้วว่าพระยาวิწყนัยฯ เป็นทุ่นดำคอยแต่คัดค้านบทความอศวพาหุ ให้ลับไป (อศวพาหุเป็นนามปากกาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ในการเขียนบทความ) เหตุไฉนทุ่นดำจึงได้พานทอง พระเจ้าอยู่หัวกลับตอบด้วยพระพักตร์ยิ้มเอิบว่า เฮ้ย...เจ้ายังไม่รู้อะไร คนเรามันต้องแยกหน้าที่กันให้ออกให้ตึชึ บางทีข้ากำลังฉุนที่มีคนมาขัดคอกันก็พลุ่งขึ้นมา แต่เมื่อนึกถึงว่าเขาเป็นคนไทย เป็นนักกฎหมาย เป็นเปรี๊ญ เขาก็ได้บวชได้เรียนมา ย่อมจะรู้จักผิดชอบชั่วดี จริงอยู่ ตาวิม (ทรงหมายถึงพระยาวิწყนัยฯ) มีเพอซันแนลลิตีเป็นนักเลง แต่ข้าชอบความรู้เขา มีหลักดี ๆ ข้าก็นึกว่าเขาคงหวังดีต่อชาติอย่างเดียวกับข้า เขามีความคิดเห็นอย่างไรที่เขานึกว่าของเขาคือถูก เขาก็พูดออกมาอย่างเปิดเผยอย่างนี้ข้าชอบ ตึกว่าไปแอบซุบซิบก่อเรื่องอย่างไอ้พวกซี้ซลาดตาขาว มือไม่พายเอาตีนราน้ำ คนเขียนหนังสือพิมพ์นั้น ข้าเห็นว่าเขามีสปอร์ตติงสปิริตตึกว่าพวกต่อหน้าว่ามะพลับ ลับหลังว่าตะโก ซึ่งเชื่อไม่ได้ ไม่จริงใจต่อใคร อีกอย่างหนึ่งเล่นบิลเลียดหรือเทนนิส เราต้องมีคู่เล่นที่มีมือทัดเทียมกันจึงจะสนุก แต่อย่าโกงกันนะ ถ้าเล่นซื่อ ๆ โดยฝีมือ แพ้ชนะไม่สำคัญหรอก สนุกตึนั้ ถ้าไปโดนมือสวะอ่อน ๆ (สมัยโน้นมีคำอย่างนี้ใช้แล้ว และในหลวงโปรดใช้ในบางโอกาสเหมือนกัน) เข้าแล้ว หมตรสหมดสนุก เลิกตึกว่า แต่โดนมือเล็ง ๆ แรง ๆ เราไปแรงเขาก็มาแรง บางทีนึกฉุนแต่แล้วสนุกพิลึกละเอ็ง!

จหมื่นมานิตยน์เรศร์ท่านเล่าแลมถึงการกราบบังคมทูลเรียกข้าราชการชั้นพระยาและสมณศักดิ์พระ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “เจ้าคุณ” ว่าตามระเบียบข้าราชการมหาดเล็ก ถ้าจะกราบบังคมทูลเรียกชื่อข้าราชการชั้นพระยา หรือสมณศักดิ์พระตั้งแต่พระราชาคณะขึ้นไป ห้ามเรียกว่า เจ้าคุณ ต้องใช้คำว่า พระยา เช่น พระยาวิწყนัยสุนทรหรือพระธรรมวราภรณ์ ห้ามใช้ว่า “เจ้าคุณ”

ท่านเล่าว่า ดั่งนั้นก็เลยมีคุณมหาดเล็กที่ใหม่ ๆ และเบา ๆ คือ เบาเตัง แปลว่าแอบนอแมลโปรดเกล้าฯ ให้นำของไปพระราชทาน เจ้าคุณพระประยุรวงศ์ เมื่อสมัยเป็น เจ้าคุณจอมมารดาแพ คุณมหาดเล็กกลับมากกราบบังคมทูลว่าพระยาแพให้ถวายบังคมมาแทนฝ่าพระบาท ได้รับพระราชทานสิ่งของนั้น ๆ แล้ว รับสั่งถามว่าทำไมจึงเรียกพระยาแพ ในเมื่อท่านเป็นเจ้าคุณแพ คุณมหาดเล็กผู้นั้นก็กราบบังคมทูลว่าเจ้าคุณ ต้องใช้คำนำบรรดาศักดิ์ว่าพระยา ในหลวงทรงพระสรวลงอแล้ววงอเล่า ทรงขันอย่างขนาดหนัก แล้วรับสั่งว่าเจ้าคุณแพท่านมีบรรดาศักดิ์ฝ่ายในเป็นเจ้าคุณแพ ไม่ใช่พระยาอย่างฝ่ายหน้า แกต้องเรียกท่านเจ้าคุณ ถ้าไปเรียกพระยาก็คือผิด

ยังมีพระราชกิจประจำวันที่น่ารู้ ซึ่งมหาดเล็กใกล้ชิดชิดท่านนั้นจึงจะจำมาเล่าได้ จหมื่นมานิตยน์เรศร์ท่านเล่าถึงเรื่องการเสวยพระกระยาหาร แทรกความรู้เอาไว้อย่างน่าเสียดายถ้าปล่อยไปโดยไม่เล่าต่อ ท่านเล่าว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ว่ากันว่าพระราชกิจประจำวันของรัชกาลที่ ๔ และรัชกาลที่ ๖ ละเอียดคล้ายกัน ตามปกติประทับอยู่กับฝ่ายหน้าคือมหาดเล็กเป็นพื้นแม้เวลากลางวัน รัชกาลที่ ๔ ก็เสวยข้างหน้า มีมหาดเล็กถวายการปรนนิบัติ ผู้ใหญ่เล่าให้ฟังว่ารัชกาลที่ ๔ ท่านเสวยกับพื้นอย่างพระหรือไทยโบราณทอดพระสุพรรณภาชน์เทียบพระกระยาหารแบบไทย พระสุพรรณภาชน์คือ ตะเท้าข้าง อย่างที่นำมาใช้วางดอกไม้ธูปเทียนเผาศพตามวัดสมัยนี้

พระสุพรรณภาชน์หนึ่งมี ๓ องค์ คือ โต๊ะ ๓ โต๊ะ เป็นชุดทองคำบ้าง เงินบ้าง ปากโต๊ะเป็นกถด้นคือฝิงพลอยสีต่าง ๆ เครื่องเงินเครื่องทองที่ฝิงพลอยสี ไทยเราเรียกว่า “กุดัน” เช่น “ดาบทิพย์ ทับทรวง ดวงกุดัน” เข็มขัดหัวกุดัน หบกุดัน กระปี่ฝักกุดัน เป็นต้น

พระสุพรรณภาชน์ ๓ องค์นั้น เป็นเครื่องควา ๒ องค์ คือเครื่องใหญ่องค์หนึ่ง เครื่องเคียงองค์หนึ่ง อีกองค์หนึ่งสำหรับทอดขามพระกระยาเสวยคือขามข้าว โต๊ะเครื่องใหญ่ก็มีพระกระยาหารคือกับข้าวหลัก เช่น แกงจืด แกงเผ็ด ผักน้ำพริกปลา เครื่องเค็ม ผัดหรือยำ เครื่องเคียงก็สำหรับอาหารพิเศษ เช่น เมี่ยงลาว แหนม ไส้กรอก ทอดมันกุ้ง เหล่านี้ เป็นต้น ส่วนเครื่องหวานมักทอดองค์เดียวเสวยด้วยพระหัตถ์คือเปิดด้วยมือ เสร็จแล้วก็ล้างกันเป็นการใหญ่ เครื่องล้างที่แก้เหม็นมาก ๆ เช่น กลิ่นน้ำพริก อะไรไม่ดีเท่ามะกรูด ดังนั้น เครื่องชำระสะสางร่างกายของโบราณจึงใช้ผิวมะกรูดสมป่อย สบู่อย่างสมัยนี้ฟอกเท่าไรก็ไม่หมดกลิ่น สู้มะกรูดไม่ได้เลย แต่สำหรับรัชกาลที่ ๖ ใช้ทั้งสองอย่างคืออย่างเก่าอย่างใหม่ เพราะเวลาเสวยกลางวัน รัชกาลที่ ๖ โปรดเสวยแบบไทยเช่นรัชกาลที่ ๔ เวลาชำระพระหัตถ์การใหญ่มาก เริ่มต้นล้างด้วยน้ำเปล่าเสีย ๑ คนโท แล้วถวายฟอกด้วยสบู่เปียโซปอย่างก้อนกลม โปรดนักเพราะเป็นสบู่อังกฤษ ของท่านละก็ต้องอังกฤษเป็นเนื้อหา กินอยู่ หลับนอน เล่น ทำงาน ตลอดจนขี้เยี่ยว ท่านเรียกของท่านอย่างนี้ ไม่โปรดใช้อูจจาระ ปัสสาวะ ท่านว่าอยู่ดี ๆ ไปเป็นแขกทำไม ชื่อท่านก็เป็นแขกมากอยู่แล้ว ท่านว่า จนกระทั่งอาบน้ำต้องอังกฤษทั้งนั้น เมื่อฟอกด้วยสบู่แล้ว ราดด้วยน้ำหอมลาเวนเดอร์จนหมดสบู่แล้วราดด้วยน้ำดอกไม้สดลอยดอกมะลิกุหลาบ แล้วถวายฝักสมป่อยให้ทรงขยำอีก แล้วทรงใช้ผิวมะกรูดแล้วบีบน้ำมะกรูดราด แล้วล้างด้วยน้ำดอกไม้เทศ เป็นเสร็จการ พระสุพรรณราช (คือกระโถนปากบานทองคำ) หอมฟุ้งตลบไปเลย

คำสองคำนี้โปรดระวังจะสับสน

พระสุพรรณภาชน์ คือ โต๊ะเชิงบรรจอาหาร

พระสุพรรณราช คือ กระโถนปากบานใบใหญ่

สุพรรณ ทองคำทั้งนั้น

สำหรับรัชกาลที่ ๔ พอเสวยเสร็จ คุณมหาดเล็กก็เลื่อนเครื่องออกไปไว้กันเฉพาะ พระพักตร์แบบเด็กวัด บางคราวท่านก็จะมาทรงชี้ให้คุณมหาดเล็กทราบบว่าอะไรอร่อย อะไรกินกับอะไรด้วย ทรงเป็นกันเองอย่างรัชกาลที่ ๖ เหมือนกัน ดังนั้น คุณมหาดเล็กรัชกาลที่ ๔ ถึงรัชกาลที่ ๖ จึงสนิทชิดคุ้นพระยุคลบาทมากกว่ารัชกาลอื่น ๆ

ที่จเหมือนมานิตยน์เรศร์ ท่านเรียกว่า “คุณมหาดเล็ก” ทุกคำนั้น ท่านอธิบายว่าสมัยก่อนเรียกมหาดเล็กของพระเจ้าอยู่หัวว่า “คุณมหาดเล็ก” เป็นการยกย่องสูงเป็นพิเศษกว่ามหาดเล็กของเจ้านายอื่น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆ ทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้